

УДК 811. 161. 2'374

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВОЇ МЕТОДИКИ КОНТРОЛЮ ПРИ ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ

Гайдамака Г.Г.

Не зважаючи на те, що в сучасній лінгводидактиці контроль розглядається як необхідний компонент процесу навчання, він у практиці викладання української мови іноземним студентам ще не реалізується достатньою мірою.

Взагалі традиційні форми контролю, що здійснюються у вигляді різних контрольних робіт, екзаменів, заліків тощо, не зважаючи на спроби їх удосконалення, мають суттєві недоліки: епізодичність, недостатню об'єктивність, великі витрати часу на їх перевірку.

Виходячи з цього, справедливою є зацікавленість останнім часом тестовою методикою контролю знань, умінь та навичок як найбільш економною та такою, що дозволяє одночасно проводити контроль у великих групах за умов виконання всіма однакових завдань. Більш того, тестова методика контролю дозволяє подолати недоліки існуючої практики оцінювання успішності, яка, як правило, спирається на суб'єктивність викладача, та до більш раціонального планування навчального процесу з метою підвищення його якості й ефективності у галузі навчання української мови іноземних громадян.

З переходом вищих навчальних закладів України на Болонську систему навчання проблема тестової методики оцінювання знань є *актуальною*.

Історія педагогічного тестування охоплює період понад століття. Вважається, що перші педагогічні тести були створені в 1864 році англійцем Джорджем Фішером, який застосував їх у школі гринвіцького шпиталю. Ним були запропоновані спеціальні шкали, за допомогою яких оцінювалися успішність учнів на різних етапах вивчення певної дисципліни. Для розвитку педагогічного тестування важливого значення мали тести, створені в 1894 році д-ром Дж.М. Райсом (США). Він, вивчаючи вплив тривалості навчання на вироблення навичок правопису, створив тести (у вигляді списків слів) для визначення ступеня сформованості навичок. Результати цього дослідження, які відносяться до ранніх спроб порівняльного експериментування в педагогіці, були опубліковані в 1897 році, але не отримали оцінки.

Все ж ідеї педагогічного тестування поступово знаходять своїх прихильників у США. Цьому сприяла науково-педагогічна діяльність С. Торндайка, професора вчительського коледжу при Колумбійському університеті. Вже з 1902 року Торндайк [9] читав у цьому університеті курс, у якому містилися способи виміру шкільної успішності методом тестів. Результатом великої дослідницької роботи Е. Торндайка стала книга „Вступ до теорії розумових та соціальних вимірів”, яка відіграла значну роль у науковій розробці проблем педагогічного тестування й підводила теоретичну базу під роботу щодо побудови дидактичних тестів.

Теоретична і практична робота в галузі мовних тестів отримала подальший розвиток у зв'язку з розробленням методики навчання англійської мови як іноземної.

Робота А. Девіса „Мовне тестування” (1969р.) розвиває один з найважливіших напрямків застосування тестів як бази експериментальних досліджень. У ній А. Девіс

детально характеризує тести з іноземної мови, які, він вважає, можна поділити на чотири типи: а) тести прогресу і досягнень (achievement ts.); б) тести фактичних знань (proficiency ts.); в) тести на визначення здібностей до мови; г) діагностичні тести.

Значний внесок у розв'язання проблеми тестування у галузі іноземних мов зробив відомий американський лінгвіст, методист і текстолог Р. Ладо. Підкреслюючи зв'язок методики навчання іноземній мові з лінгвістикою, Р. Ладо [10] у своїй роботі „Мовні тести” аналізує сучасні лінгвістичні теорії про сутність мови, її специфіку й структуру. Поділяючи тести на суб'єктивні та об'єктивні, Р. Ладо віддає перевагу об'єктивним тестам. Він вважає, що правильно складені об'єктивні тести є дійсним й зручним засобом контролю знань, навичок та умінь. Учений прийшов до висновку, що для перевірки сформованості певних навичок та умінь у галузі мови має використовуватися комплексний тест, у структуру якого входить: 1) тест на засвоєння граматики; 2) тест для перевірки засвоєння слів; 3) тест на розуміння прочитаного; 4) тест для перевірки аудіювання. Тобто Р. Ладо виступає за створення батареї тестів.

Питанням тестування приділяють усе більше уваги вчені-методисти та викладачі-практики іноземних мов, російської та української мови як іноземної.

Практично всі дослідники колишнього СРСР та України відзначають їх переваги в організації контролю у порівнянні з іншими способами перевірки (Г.Г. Гайдамака [1]; Є.А. Куїніна [3]; І.О. Рапопорт, Сельг [4] і багато інш.)

Зацікавленість тестуванням пояснюється ще й тим, що, окрім своєї основної функції – контролю, він може слугувати засобом діагностики труднощів засвоєння мовного матеріалу студентами, методом визначення ефективності й засобом прогнозування успішності або неуспішності навчання.

У дослідженнях подається визначення поняття „тест” – це підготовлений відповідно до певних вимог комплекс завдань, який пройшов попередню апробацію з метою визначення його якісних показників, який дає змогу в тих, кого тестують, визначити рівень мовної (лінгвістичної) й/або мовленнєвої (комунікативної) компетенції і результати якого можна оцінити за раніше встановленими критеріями. Інакше кажучи, тест – це стандартизований або не стандартизований засіб контролю, який передбачає швидку і точну процедуру виконання та оцінювання результатів.

Тестова методика має свої характерні особливості: а) дозволяє оцінити саме рівень розвитку навичок та вмінь; б) дає можливість перевірити одночасно велику кількість учнів; в) перевірка здійснюється у рівних для всіх умовах; г) результати виконання тесту встановлюються швидко і досить просто; д) результати тесту оперативно повідомляються студентам; е) тестування дає не лише якісну, а й кількісну оцінку.

Навіть просте перелічення переваг показує, що тест має великий потенціал для встановлення зворотного зв'язку у процесі навчання й дозволяє припустити, що контроль у вигляді тестів може суттєво розширити можливості викладача, особливо у тих випадках, коли контроль йому потрібний не для складання загального уявлення про можливості учнів, а для отримання конкретної диференційованої інформації та виявлення рівня їх мовної компетенції – володіння засобами мови, тобто „одинацями і категоріями всіх її рівнів, стилістичними засобами, законами їх використання” [2, с.123].

Іноземні студенти, навчаючись в університетах України, повинні навчитися володіти засобами української мови, якою вони спілкуються на заняттях та в побуті, знати закони її використання тощо. Йдеться про знання мови на фонологічному, семантичному (лексичному і граматичному) і структурно-синтаксичному рівнях, тобто про знання всіх елементів фонетики, законів сполучуваності алофонів у мовленні, знання граматичних категорій та правил їх комбінаторики, розуміння значень великої кількості слів (тих, що

виформовують лексичну основу мови) та знання правил їх сполучування та деривації, уміння формувати речення (повідомлення) різних семантичних та структурних типів [2, с.123]. До мовної компетенції відносять також уміння оперувати засобами мови, тобто добирати ситуації спілкування, дотримуватись норм розмовно-літературного чи писемно-літературного мовлення; навички й уміння автоматичного, швидкого, легкого і доречного вживання мовних засобів; здатність утворювати (у разі необхідності) нові мовні форми (тобто творчий, креативний аспект); здатність до рецептивних і продуктивних видів комунікації; здатність тих, хто говорить (пише), до аутокорекції; володіння всіма стильовими засобами мови тощо [2, с.124].

Тести мовної компетенції відбивають динаміку розвитку мовленнєвих умінь (усних або письмових). Тому доцільність використання тестів у викладанні української мови іноземним громадянам не викликає сумніву.

Навчальні (методичні, лінгводидактичні) тести класифікуються за такими параметрами: за метою, функціональними та змістовими ознаками; за формальними ознаками.

За ознаками мети тести поділяються на 7 груп: 1) за метою застосування: констатуючі (загальних умінь), діагностичні, прогностичні; 2) за видом здійснення контролю: поточні, рубіжного контролю, підсумкового контролю; 3) за статусом контролюючої програми: стандартизовані і нестандартні; 4) за об'єктом контролю: тести, що визначають рівень засвоєння мовного матеріалу; тести, що визначають рівень сформованості мовленнєвих умінь; 5) за характером діяльності, що контролюється: тести лінгвістичної компетенції, тести комунікативної компетенції; 6) за спрямованістю тестових завдань: дискретні та глобальні; 7) за відповідністю до норм або критеріїв: зорієнтовані на норми, зорієнтовані на критерії.

У нашій статті ми зупинимося докладніше на тестах, які доцільно, на нашу думку, використовувати при викладанні української мови як нерідної. Це тести **загальних умінь, діагностуючі тести та тести успішності**.

Метою **тестів загальних умінь** є визначення рівня мовної, мовленнєвої підготовки для екстралінгвістичних цілей. Цей тест складається на основі аналізу тієї діяльності, до якої готує себе випробовуваний. Структура тестів загальних умінь може бути різною. Вони можуть складатися з завдань на перевірку вміння оперувати мовним матеріалом (правильно використовувати в мові багатозначні лексичні одиниці), вміння висловлення змісту (визначати тему висловлення, формулювати головну думку, встановлювати логічні зв'язки між елементами висловлення, логічно передавати зміст висловлення). Такі тести можуть використовуватися на вступних іспитах до ВНЗ, при визначенні рівня володіння українською мовою студентів, які вивчали українську мову при культурних центрах у своїх країнах, в українських школах своїх країн (діаспорах).

За допомогою **діагностичних тестів** можна перевірити загальне володіння іноземною (українською) мовою. Найчастіше їх використовують під час стартового контролю. Діагностичні тести дають змогу визначити загальний рівень знань студентами програмного матеріалу і за необхідності розробити індивідуальну (для кожного студента) корегувальну програму. Діагностичні тести можуть слугувати доповненням до тестів успішності або загальних умінь.

Тести успішності є найпоширенішим різновидом тестів, які складаються у зв'язку з конкретною навчальною програмою для перевірки успіхів, яких досягли студенти на певний період навчання. Вони можуть бути: а) щоденними (поточними), які проводяться на кожному занятті і дозволяють не лише виявити ступінь засвоєння матеріалу студентами та рівень володіння навичками та вміннями, а й мати навчальне значення. А безпосередній

зворотний зв'язок, який встановлюється у процесі поточного контролю, є обов'язковою умовою підвищення ефективності навчального процесу. І, безперечно, щоденний контроль дозволяє наблизитись до того ідеального випадку, коли на кожному занятті викладач виявляє недоліки та успіх кожного учня. Тести поточного контролю сприяють формуванню мовної та предметної компетенції студентів.

Періодичні тести проводяться після вивчення теми – лексичної (граматичної) або цілого розділу програми. Вони мають на меті як виявлення ступеня засвоєння студентами комплексу питань у галузі мовного матеріалу (мовної компетенції), так і навички й уміння мовленнєвої діяльності (предметної компетенції).

Підсумкові тести підводять підсумок тривалому періодові навчання, допомагають визначити рівень сформованості комунікативної компетенції у галузі усної та писемної мови за семестр, за навчальний рік або за період навчання.

Тести можуть бути одноаспектними (фонетичними, граматичними, лексичними) й тестами на види мовленнєвої діяльності.

За способом складання та кількісним обробленням результатів тести поділяються на стандартизовані й нестандартні. Стандартизовані тести – це офіційно зареєстровані тести, які складені авторитетною комісією спеціалістів й перевірені на великій кількості людей. Прикладом стандартизованих тестів є тести з української мови для вступників у нефілологічні ВНЗ.

Нестандартизовані тести складаються одним викладачем певного навчального закладу і застосовуються залежно від конкретних завдань протягом року.

Аналізуючи літературу з питань тестування різних видів мовленнєвої діяльності (М.В. Розенкранц [5], Є.А. Куніна [3] та ін.), ми звернули увагу на те, що дослідники, ті, хто створює тести, віддають перевагу тестам успішності (констатуючим). За структурою оформлення відповіді це вибіркові тести й тести на вільну побудову відповіді. До складу вибіркових тестів входять тести двоїчного вибору (клоуз-тести), множинного вибору, перехресного вибору. У тестах множинного вибору переважають завдання вибору правильної відповіді на питання; завершення початку висловлення на основі запропонованих тез; групування окремих фактів, встановлення відповідності. Наприклад:

Завдання 1. *Виберіть з пропонованих варіантів правильне, на вашу думку, закінчення прикметника.*

1. Виробництво технологічн _____ обладнання для різних галузей промисловості.
а) -е; б) -ого; в) -ому; г) -е; д) -им; і) -ому.

Завдання 2. *Виберіть з пропонованих варіантів правильне на вашу думку закінчення іменника та прикметника.*

1. На підставі технічн _____ спеціалізац _____.
а) -а а) -ія
б) -ої б) -ії
в) -ій в) -її
г) -у г) -ію
д) -ою д) -ією
і) -ій і) -її

Завдання 3. *Поставте необхідний за змістом прийменник.*

1. Виробничі зв'язки _____ чорною металургією.
а) в б) на в) з г) до д) по і) для
2. Фактори, що впливають _____ розміщення машинобудування.
а) в б) на в) з г) до д) по і) для

3. Транспортні витрати скорочуються _____ встановлення виробничих зв'язків.

а) через б) завдяки в) у зв'язку з г) з д) до

Завдання 4. Встановіть відповідність синонімічних пар.

1. Завод а) промисловість
2. Профіль б) підприємство
3. Індустрія в) спеціалізація
4. Споживання г) ресурси
5. Сировина д) використання

Відповідь: 1 _____; 2 _____; 3 _____; 4 _____; 5 _____.

Завдання 5. Встановіть відповідність антонімічних пар.

1. Накопичення а) збитковість
2. Інтеграція б) скорочення
3. Рентабельність в) збут
4. Розширення г) витрати
5. Постачання д) розділення

Відповідь: 1 _____; 2 _____; 3 _____; 4 _____; 5 _____.

Завдання 6. Відновіть термінологічне словосполучення, вписавши пропущене слово.

1. Галузі народного _____,
2. Промислова _____,
3. Розширення _____ зв'язків,
4. Амортизація _____ фондів,
5. Баланс _____ господарства,
6. Інтенсифікація суспільного _____,
7. Виробництво технологічного _____,
8. Паливно-енергетичний _____,
9. Задоволення _____ населення,
10. Виконання виробничого _____.

Даючи характеристику тестової методики контролю, слід зазначити, що тест має бути валідним, тобто придатним для певної перевірки; надійним, об'єктивним, достатнім. Валідність тесту – це відповідність тестових завдань об'єктам перевірки. Стосовно тестової методики перевірки рівня мовної компетенції студентів-економістів I курсу важливими є два типи валідності – змістової та функціональної (Н.Ф. Тализіна [6]). Змістова валідність пов'язана з перевіркою предметних знань (змісту навчального предмету). Функціональна валідність – відповідність контрольного завдання тій пізнавальній дії, яка підлягає контролю. Стосовно до викладання української мови іноземним студентам I курсу в контроль має включатися той матеріал (мовний, тематичний), який підлягає оцінюванню.

Надійність багатьма дослідниками тестового контролю визначається як ступінь постійності показників при вимірюванні результатів контролю.

Об'єктивність стосується насамперед підрахунку й оцінювання результатів тестування. Як справедливо зазначає В.С. Цетлін [7], „об'єктивність критеріїв і прийомів контролю не може бути абсолютною. Скоріше слід говорити про таку систему, яка дозволяє отримати конкретні дані, що відповідають меті навчання...”.

Окрім того, тести мають легко складатися, бути економними. Говорячи про принципи організації тестового контролю, можна сказати, що виділяються горизонтальні й вертикальні принципи. П.Г. Чеботарьов [8] пропонує перевіряти

повноту знань, навичок та вмінь за горизонтальним принципом. Глибину знань, ступінь сформованості навичок та вмінь – за вертикальним.

Таким чином, як будь-який вид контролю, тест завжди має чітку мету, якою може бути: а) вимір знань, навичок, умінь в межах певної програми; б) діагностування рівня знань й визначення причин незнання; в) виявлення індивідуальних особливостей тощо. Це визначає об'єкти тестування, якими можуть бути окремі навички та уміння, їх рівень сформованості. Різна мета й об'єкти тестування висувають перед дослідником задачу вибору форми й прийому проведення тестування.

Таким чином, виходячи із задач, які стоять перед методикою викладання української мови іноземним студентам, тестування – це засіб контролю, що передбачає визначення рівня сформованості комунікативної компетенції на базі мови спеціальних дисциплін.

Список літератури

1. Гайдамака Г.Г. Тестовый контроль уровня сформированности коммуникативной компетенции по русскому языку студентов национальных групп неязыкового вуза: Автореф. дис. канд. пед. наук. – М., 1992.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004.
3. Кунина Е.А. Использование тестовой методики для контроля аудирования на начальном этапе обучения в языковом вузе: Автореф. дис. канд. пед. наук – М., 1980.
4. Рапопорт И., Сельг Р., Соттер И. Тесты в обучении иностранным языкам в средней школе. – Таллин, 1987.
5. Розенкранц М.В. Использование тестовой методики при обучении чтению в целях повышения эффективности формирования этого вида речевой деятельности в старших классах средней школы: Автореф. дис. канд. пед. наук. – М., 1978.
6. Талызина Н.Ф. Теоретические основы контроля в учебном процессе. – М., 1983.
7. Цетлин В.С. Знания, умения и навыки в обучении иностранным языкам// Иностранные языки в школе. – 1969. – Вып. 5.
8. Чеботарев П.Г. Контроль как вид учебной деятельности преподавателя: Автореф. дис. канд. пед. наук. – М., 1982.
9. Thorndike E.L. (1904) An Introduction to the Theori of Mental and Social Measurement. – New York: Teachers College, Columbia University.
10. Lado R. (1961) Language Testing. – New York: Longman, Green and Co.

Поступила до редакції 20.01.2006 р.